

РОЗДІЛ III. ІНТЕРКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

УДК 37.015.3+7.01:001.8

І. Д. Бех

Інститут проблем виховання НАПН України

ДІАЛОГ КУЛЬТУР У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ОСМИСЛЕННІ

Реалізується можливість підняття ідеї діалогу культур в ранг методологічного принципу дидактичної спрямованості. Пропонується розмежувати два типи розуміння культури. Подається диференціація кроскультурного діалогу (діалогу по історичній вертикалі) і транскультурного (міжкультурного) – діалогу по часовій горизонталі.

Розглядаються дві стратегії розгортання транскультурного діалогу в освітньому процесі.

Ключові слова: *культура, діалог, діалог культур, кроскультурний діалог, транскультурний діалог, принцип культуродіалогічності, принцип культуровідповідності.*

Нашій психолого-педагогічній науці притаманне унікальне явище, коли завдяки мовленнєвій філігранності певне судження-висловлювання набуває якості постулату, який, по-перше, приймається широким колом, так би мовити, споживачів, а, по-друге, він не викликає будь-яких заперечень завдяки своїй вдаваній зрозумілості. У психології прикладом такого явища можна навести судження «пуста голова не мислить», у педагогіці – «поспішай робити добро людям». Насправді, за першим висловлюванням криється складна проблема структурно-ієрархічної побудови когнітивної

системи, яка сприятиме (чи не сповна сприятиме) розгортанню й перебігу мислительного процесу певного рівня пізнання довкілля. Друге висловлювання в неявному вигляді стосується проблеми умов, за яких певна духовно-моральна цінність може втілитися (чи не втілитися) у відповідний вчинок чи поведінку в цілому. Однак цю аналітико-інтерпретаційну психологічну роботу споживач не проводить, а отже подібні судження-постулати не впливають на його розумово-особистісний розвиток. До подібних суджень слід віднести й висловлювання – «діалог культур». Зважаючи на розвивальну потужність ідеї діалогу культур, виникає гостра необхідність перетворення її на ранг методологічного принципу як культуродіалогічності та втілити його поряд із принципом культуровідповідності в сучасний освітній процес. Це завдання вимагає відповідної теоретичної рефлексії ідеї діалогу культур. Це стосується, передусім, категорій «культура» та «діалог». Перейдемо до їхнього осмислення під технологічним кутом зору.

Доцільно розрізнати два типи розуміння культури:

1. Культура як система сталих конструктів: пізнавальних, технологічних, художньо-естетичних, духовно-моральних, комунікативних.

2. Культура як система відкритих проблем, які вирішувало людство.

На нашу думку, лише за другого типу розуміння культури можлива повноцінна реалізація ідеї діалогу культур. Адже тут суб'єкт стає в активну позицію, простежуючи генезу виникнення певних культурних конструктів як цінностей. Він виступає до деякої міри їх творцем, вирішуючи разом із педагогом певну культурну задачу (пізнавальну, художньо-естетичну тощо). За такого підходу певна культура суб'єктивується, перестає бути «річчю в собі». Вона таким чином входить у сферу освіти. Останню розумітимемо як процес привласнення суб'єктом загальнородових здібностей, набуття образу людини в часі історії та просторі культури.

Зауважимо, що тут ідеться про розвиток у суб'єкта здібностей, які формуються в результаті науково доцільного процесу навчання, а не про ті здібності, основою яких виступають певні задатки як обдарування (математичні, художні тощо). Такі здібності – це своєрідні клітинки, які є наслідком єдності процесу навчання й розвитку як цілісності. Вони й стають теоретичною основою для розв'язання певних практичних задач і набуття відповідних умінь, з якими має пов'язуватися компетентнісний підхід у сучасній освіті.

Під діалогом розумітимемо паритетну взаємодію двох сторін, у результаті повного проблемоорієнтованого самовираження яких відбуваються обопільні зміни.

Звідси необхідність розрізнення кроскультурного діалогу (діалогу по історичній вертикалі) і міжкультурного (або транскультурного) діалогу (діалогу по часовій горизонталі). Тут предметом осмислення виступають паралельні культури.

Вичленимо функції кроскультурного діалогу:

а) запозичувально-логічна, спрямована на перейняття певного способу мислення (пізнавального, технологічного, художнього, духовно-морального);

б) стимулюючо-пошукова, яка орієнтує на інноваційне вирішення актуальних проблем. Тут виникає розвинена діалогічна суперечка, зіткнення ідей, підходів, способів дій.

У цьому зв'язку наведемо визначення зла Сократом: «Чинити зло – значить не знати його». Тут еллінізм приписує категоричний імператив розуму. Звідси вичленення знання як уявлення та знання як поняття, як утворення теоретичного рівня. Це останнє, на яке ми нині орієнтуємося, стало результатом подальшого осмислення розуму (інтелекту), стимулом до якого задав Сократ.

Перехід від розуміння до дії сократизм вважав симультанним процесом. Однак, людина не завжди здійснює цей перехід. Продовження сократизму як певний відхід від цієї позиції полягав у тому, що людина чинить гріх не тому, що вона не має знання про

нього, а тому, що вона не хоче робити добра. Тут відбулося зміщення з інтелектуальної точки зору на емоційно-вольову. Звідси новий синтез: забезпечення інтелектуально-емоційної єдності як корелята духовно-моральних утворень.

Розкриємо сутність міжкультурного діалогу, результатом якого виступає міжкультурна толерантність. У цьому зв'язку подамо дві стратегії розгортання міжкультурного діалогу, вказаної спрямованості.

Таблиця 1

Міжкультурна толерантність як результат міжкультурного діалогу

<i>Емпірично-приспосовницька міжкультурна стратегія, або традиційний підхід</i>	<i>Акумулятивно-ціннісна міжкультурна стратегія, або розвивальний підхід</i>
Принципи формування міжкультурної толерантності	
1. Міжкультурна адаптація	1. Чуттєве вживання в іншу культуру (а не пристосування)
2. Взаємообмін знань	2. Міжкультурне розвивальне нарощування (а не взаємообмін знань)
3. Спонтанійний взаємовплив	3. Ціннісна творчість як надання суб'єктом значущості міжкультурній події
4. Порівняльний аналіз різних культур	4. Засвоєння культури цінностей як відкритої системи проблем: а) усвідомлення особистістю генези та становлення ціннісної структури певної культури; б) знаходження її сутнісної основи – клітинки (надання сакральності світу, звідси єдність світу природи та світу людини)
Результат	
Формується в основному стримуюча толерантна позиція особистості щодо іншої культури (не маю нічого проти, хай буде)	Формується активно-утверджувальна толерантна позиція особистості щодо іншої культури (бажання її прояву)

Наголосимо, що стан сучасної цивілізації характеризується тим, що культура дистанціюється від практики й розвивається за своїм внутрішнім іманентним законом. Культура все більше стає

автономною. Практика в результаті цього втрачає свої ідеальні моменти (вищу гуманістичну мотивацію) і ґрунтується на нижчих вітальних потребах: непомірного збагачення, властолюбства, славолюбства, гордині і таке інше. Таким чином, все багатство культури виявляється не сповна затребуваним. Звідси світові конфлікти різного масштабу прояву й значущості.

РЕЗЮМЕ

И. Д. Бех. Диалог культур в психолого-педагогическом осмыслении.

Реализуется возможность возведения идеи диалога культур в ранг методологического принципа культуродialogичности (наряду с принципом культуросоответствия). В этой связи рефлексии поддаются категории «культура» и «диалог».

Предлагается различать два типа понимания культуры: 1) культура как система устойчивых конструктов: познавательных, художественно-эстетических, духовно-нравственных, технологических; 2) культура как система проблем, которые решало человечество. При втором типе понимания культуры возможна полноценная реализация идеи диалога культур как методологического принципа организации процесса образования, поскольку здесь субъект становится в активную позицию, прослеживая генезис возникновения определенных культурных образований как ценностей. Он при этом в определенной степени выступает их создателем, решая вместе с педагогом определенную культурную задачу (познавательную и т.д.)

Предлагается четкое разграничение кроскультурного диалога (диалога по исторической вертикали) и транскультурного (межкультурного) – диалога по временной горизонтали). Рассматриваются две стратегии разворачивания транскультурного диалога в образовательном процессе.

Ключевые слова: культура, диалог, диалог культур, кроскультурный диалог, транскультурный диалог, принцип культуродиалогичности, принцип культуросоответствия.

SUMMARY

I. Bekh. The dialogue of cultures in psychological-pedagogical comprehension.

The construction of the ideas of the dialogue of cultures in the rank of the methodological principle of culturally (along with the principle of culture compliance) is realized. In this context, the reflection amenable the category «culture» and «dialogue».

It is proposed to distinguish between the two types of cultural understanding: 1) culture as a system of sustainable constructs: cognitive, artistic and esthetical, ethical and technological; 2) culture as a system of problems that were solved by humanity. Using the second type of understanding of culture the full realization of the ideas of dialogue of cultures as a methodological principle of the organization of the education process is possible, because here the subject becomes the active position, tracing the Genesis of the occurrence of the specific cultural formations as values. Thus to a certain extent it is their Creator, solving together with the teacher certain cultural problem (cognitive, etc.).

The author of the article offers a clear distinction crosscultural dialogue (a dialogue on the historical vertical) and trans-cultural (cross-cultural) – a dialogue on the temporary horizontal). Two strategies of expanding a trans-cultural dialogue in the educational process are discussed.

Key words: culture, a dialogue, a dialogue of cultures, a crosscultural dialogue, a trans-cultural dialogue, the principle of culturally, the principle of culture compliance.